

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מקומה של משפחתו של משה בשליחותו למצרים

לפרשת יתרו (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

בפסוק המצוטט לעיל) 'שילוח', מה שילוח האמור להלן – גט, אף כאן גט.

ר' אלעזר המודעי אומר: אחר שנפטרה ממנו במאמר... באותה שעה אמר לצפורה: לכו לבית אביך, ובאותה שעה הלכה לבית אביה ונטלה שני בניה...".

7. ראב"ע (בפירושו הקצר):

"אחר שלוחיה" – יש אומרים, אחר ששלחה אל בית אביה מדרך מצרים. ויש אומרים שנתן לה גט.

"וישועה אמר ששלוחיה הם דורון ומנחה, כמו "[וינתנה (- פרעה את העיר גזר)] שלחים לבתו [אשת שלמה]" (מל"א ט', טז). והטעם: אחר ששלחה דורונה. וזה הקרוב אלי."

8. רבי יונה אבן ג'אנח בספר השורשים שלו, שורש שלי"ח (וכן כתב רד"ק בספר השורשים שלו):

"וינתנה שלחים לבתו", "לכן תתני שלוחים" (מיכה א', יד), "אחר שלוחיה" - ענינם מנחה ומתנה.

9. ר"י בכור שור:

"כל מה שאדם נותן לבתו בשעה שמשאיה לבעל נקראים 'שלוחים', שעל ידי כן משלחה מביתו. וכן כתוב 'ויתנה שילוחים לבתו אשת שלמה' – שנתן אותה העיר שילוחים לבתו".

"לאחר שהביא משה צפורה ובניה למצרים... אחרי כן ויקח יתרו את ציפורה ממצרים והביאה אצלו למדין, להיות עומדת ומשמרת... כיוון שראה שמשה מתאחר לשם, לקח את ציפורה משם להיות עומדת אחר שילוחיה – סמוך לשילוחיה, הקרקעות שניתנו לו כשנישאת לבעל, לעבדם ולשמרם"

10. ר"ע ספורנו:

"אחר שלוחיה" – אחר ששלחה אליו לדעת איזה מקום מנחתו. [הכוונה: באיזה מקום ייפסקו הנדודים במדבר ומשה ובני ישראל ינוחו בו] והודיע (- משה) שלא ינוח עד הר הא-להים ששם יעבדוהו... ולפיכך איחר יתרו לבוא עד היות משה ועמו שם" [כנאמר בפסוק ה"]

1. שמות י"ח, א-ו:

(א) וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה א-להים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים. (ב) ויקח יתרו חתן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה. (ג) ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה. (ד) ושם האחד אליעזר כי א-להי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה. (ה) ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר הא-להים. (ו) ויאמר אל משה אני חתנדך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה.

2. שמות ב' כא-כב:

(כא) ויואל משה לשבת את האיש ויתן את צפורה בתו למשה. (כב) ותלד בן ויקרא את שמו גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה.

3. שמות ד' יח-כ:

(יח) ... אלכה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים ויאמר יתרו למשה לך לשלום. (יט) ויאמר ה' אל משה במדין: לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. (כ) ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה הא-להים בידו.

4. שמות ד' כד-כו:

(כד) ויהי בדרך במלון, ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו. (כה) ותקח צפורה צר ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר: כי חתן דמים אתה לי. (כו) וירף ממנו, אז אמרה: חתן דמים למולת.

5. דברים כ"ד, א:

והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו.

6. מכילתא דר' ישמעאל (מסכתא דעמלק פרשה א):

"ויקח יתרו חותן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה" – רבי יהושע אומר: אחר שנפטרה ממנו בגט. נאמר כאן 'שלוח' ונאמר להלן (- בדברים כ"ד, א,

16. תרגום רס"ג לפסוק כ':
 ויקח משה את אשתו ואת שני בניו וירכיבם על
 החמורים וישלחם וישב ארצה מצרים...
 17. ביאר ר"י קאפח את התיבה שהוסיף רס"ג
 'וישלחם':
 "אחר שהחזיק בדרך, נמלך בדעתו ושלח את אשתו ואת
 בניו אל יתרו, ושב לבדו לארץ מצרים".
 18. רמב"ן:
 "ובעבור כי היה דבר המלך נחוץ – לא מל אותו".
 19. ראב"ע:
 "חשב להוליך אשתו ובניו למצרים, ושייצאו יחדיו עם
 ישראל".
 "הייתה קבלה בידם, שלא יומל הבן ביום השמיני אם
 הוא חולה או הוא בדרך, שאין יכולת במוליכו להתעכב.
 ובעבור כי משה לא יוכל להתעכב בשליחות השם, ראה
 בעצתו שלא יומל, כי יסתכן הנער אם יוליכו אותו
 בדרך".
 "ונהג שלח השם מלאך להזכיר משה שיניח עצתו (-
 לקחת עמו את אשתו ואת בניו), ויומל הנער, וילך לו (-
 משה למצרים) לבדו, והנער יהיה עם אמו עד שיתרפא."
 "ולא הייתה עצה נכונה (- מחשבת משה לקחת עמו את
 משפחתו), כי הוא בא להוציא ישראל, והם יראו שבא
 עם אשתו ועם בניו לגור שם."
 "ואל תתמה, איך יחשוב נביא בדברי העולם דבר שאיננו
 נכון. כי הנה מצאנו דוד, ששאל אל נתן הנביא, היש ישר
 לבנות בית לשם, והוא השיב 'כל אשר בלבבך עשה וה'
 עמד' (שמ"ב ז', ג בשינויים), ובלילה נאמר לו בנבואה
 שיאמר אל דוד שהוא לא יבנה הבית (שם, ד ואילך)."
 20. ראב"ע בביאורו הארוך ל-י"ח, ב "אחר
 שלחיה":
 "אחר שנתן לה רשות במלון ללכת לבית אביה בשובו
 לבדו לארץ מצרים".
 21. שמות ג', טז-יז:
 "פֶּקֶד פְּקֻדָּתַי אֶתְכֶם וְאֶת הָעֲשׂוּי לְכֶם בְּמִצְרַיִם. וְאָמַר
 אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מֵעֵנִי מִצְרַיִם...".
 22. ר' אלעזר המודעי במכילתא:
 ויקח יתרו חותן משה את צפורה אשת משה אחר
 שלוחיה" – ... ר' אלעזר המודעי אומר: אחר שנפטרה
 ממנו במאמר. שבשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה
 'לך הוצא את עמי בני ישראל ממצרים', שנאמר: 'וְעֵתָה
 לָכֶה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פְּרֹעָה' (ג', י), באותה שעה נטל אשתו
 ושני בניו, והיה מוליכם למצרים, שנאמר: 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה
 אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנָיו וַיִּרְכָּבֵם עַל הַחֲמֹר וַיֵּשֶׁב אֶרְצָה
 מִצְרַיִם' (ד', כ). באותה שעה נאמר לאהרן 'לֵךְ לְקַרְאֵת
 מִשֶּׁה' (שם כז). יצא לקראת משה וחבקו ונשקו. אמר

11. הרב אלחנן סמט
 המאמץ של הפרשנים הללו לפרש את התיבה
 'שילוחיה' בדרך שונה מן המקובל, נועד, בין השאר,
 כדי לא להידחק ולפרש שמשה הוא ששלח את
 ציפורה, ובכל זאת אין אלו גירושין.
 נראה שצודקים המפרשים הנמנעים מלפרש כר'
 יהושע, שמשה גירש את ציפורה. ושני טעמים לכך:
 ראשית, האישה המגורשת מבית בעלה אינה נוטלת את
 בניה עמה. הללו נשארים בבית אביהם. אולם האישה
 הנפרדת זמנית מבעלה בגלל קשיים כלשהם, היא ודאי
 תיטול את בניה עמה, וכשם שהיא נותרת אשת אישה,
 אף הילדים שבחזקתה ממשיכים להיות בניו.
 שנית, אם משה גירש את אשתו, מה עלה על דעתו של
 יתרו להשיבה אל משה? וכי בגלל שמשה וישראל יצאו
 ממצרים בטלה הסיבה שבגללה גירש משה את אשתו?
 ולא זו בלבד שיתרו מניח כדבר מובן מאליו שעתה ישיב
 משה את אשתו אליו, אלא שהוא מכנה אותה בפירוש
 "אשתך" (פסוק ו), ואף הכתוב מכנה אותה "צפרה
 אשת משה". אין זאת, אלא שמעמדה של ציפורה
 כאשת משה לא היה מוטל בספק, ויתרו הבין בצדק,
 שעתה, לאחר היציאה ממצרים, הגיעה שעת איחוד
 המשפחה.
 12. ספורנו על פסוק י"ח:
 "אלכה נא ואשובה אל אחי" – בין כך יהיו אשתי ובני
 אצלך.
 "לך לשלום" – כי כן אעשה.
 13. ספורנו על פסוק כ':
 "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור" –
 להוליכם מן המדבר למדין ולבית חמיו.
 "וישב ארצה מצרים" – הוא לבדו אחר שילוחיהם.
 14. ר' אברהם בן הרמב"ם מזכיר את דעת רס"ג
 בביאורו לשמות י"ח, ב:
 "אחר שלוחיה" – טעמו מה שביאר ר' סעדיה ז"ל,
 ששלח אותה מן הדרך אשר בין מדין ומצרים, כאשר
 יצאה עמו, והחזיר אותה אל אביה, כמו שקדם בפרשת
 ואלה שמות.
 15. דברי רס"ג בספר השורשים של ר' יונה אבן ג'אנח
 (שורש של"ח):
 ויש מי שאמר ב"אחר שלוחיה" אחר ששלחה אל בית
 אביה, אמרו שמה שאמר הכתוב "ויקח משה את אשתו
 ואת בניו וירכבם על החמור" (ד', כ) ראוי שיהיה סמוך
 לו 'וישלחה אל בית אביה', ואחר כן "וישב ארצה
 מצרים" (שם). אמר: ולא היה משה עמה כשארע מה
 שארע בעת שעכבה מילת אליעזר. ואלו הם דברי ראש
 הישיבה רבנו סעדיה ז"ל.

במלון, וציווה אותה לשוב אל בית אביה בהתרפאו, וזהו שנאמר "אחר שלחיה".

גם אפשר שהלכו למצרים, וכאשר נתעכבו שם, נכספה אל אביה, ושלחה עם הבנים. וזה טעם 'שלוחיה', כי פחד יתרו שמא היה דעתו לגרש אותה.

25. רמב"ן על שמות ה' כב:

"ויצאו נגשי העם ושטריו [ויאמרו אל העם לאמר: כה אמר פרעה, אינני נתן לכם תבן]" (ה', י) – כיוון שגזר (- פרעה) כן, הלך משה למדין ועשה שם ששה חדשים, ואהרן היה יושב במצרים, ואותה שעה החזיר משה אשתו ובניו למדין.

לו: משה, היכן היית כל השנים הללו? אמר לו: במדין. אמר לו: מה טף ונשים אלו עמך? אמר לו: אשתי ובניי. אמר לו: ולאן אתה מוליכם? אמר לו: למצרים. אמר לו: על הראשונים אנו מצטערים, ועכשיו נצטער גם באלו! באותה שעה אמר לציפורה: לכי לבית אביך. ובאותה שעה הלכה לבית אביה ונטלה שני בניה. לכך נאמר "אחר שלוחיה".

23. שמות רבה (ד, ד):

"וילך משה [וישב אל יתר חתנו]" (ד', יח) – ... למה נאמר 'וילך משה', להיכן הלך? שהלך ליטול אשתו ובניו. אמר לו יתרו: להיכן אתה מוליכך? אמר לו: למצרים. אמר לו: אותם שהם במצרים מבקשין לצאת, ואת מוליכך?! אמר לו: למחר הן עתידין לצאת ולעמוד על הר סיני לשמוע מפי הקדוש ברוך הוא 'אנכי ה' א- להיך', ובניי לא ישמעו כמו הם?! מיד: "ויאמר יתרו למשה לך לשלום" – אמר לו: לך לשלום ותיכנס לשלום ותבוא לשלום.

24. רמב"ן על שמות ד' י"ט-כ:

כאשר קיבל משה ללכת בדבר השם (- במעמד הסנה), וחזר למדין ליטול רשות מחותנו, היה סבור ללכת מתנכר (- מחופש, מפני פחדו מפרעה החפץ להרגו). ולכן אמר אליו: "אַלְכָה נָא וְאֶשׁוּבָה אֶל אַחֵי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעֹוֹדִים חַיִּים" (פסוק יח). כלומר, אראה את אחיי העודם חיים ואשוב, כי הוא כדרך בקור (ויש גורסים: 'בחור') הנכסף לראות את אחיו.

ואז אמר לו ה' במדין (- בפסוק יט) "לֵךְ שָׁב מִצְרַיִם", כלומר, קום צא מן הארץ הזאת, ושוב אל ארץ מצרים ואל תפחד שם, כי מתו כל מבקשי רעתך, ותהיה שם עם העם עד שתוציאם משם.

ולכן לקח אשתו ובניו (- כמבואר בפסוק כ, שהוא תולדת התגלות ה' אליו בפסוק יט), כי היה זה עצה נכונה להוליכם עמו, כי בעבור זה יבטחו בו ישראל יותר. כי בהיותו בן חורין במדין, יושב בביתו בשלום עם בניו ועם אשתו, חתן כהן הארץ, לא יביא אותם להיות שם עבדים וימררו את חייהם בעבודה קשה, רק אם היה נכון לבו בטוח שייצאו בקרוב ויעלה עמהם לארץ כנען. ולא יצטרך בצאתם לשוב למדין לקחת אשתו ובניו משם.

ועל דעתם (- של חז"ל) ראוי שנפרש: אחרי שהסכימו בכך (- משה ויתרו שמשה יקח את משפחתו עמו), ציווהו הקב"ה שישלים עצתו וישוב למצרים עם בניו ואשתו, כאשר פירשתיו.

ור' אברהם אמר: "וישב ארצה מצרים" – הוא לבדו שב, כי כאשר פגש השם משה – נימול אליעזר, ובהתרפאו שבה ציפורה עם בניה אל אביה. וייתכן זה, כי בעבור שנימול אליעזר, לא היה יכול להביאו בדרך עד שיתחזק הילד, ולא רצה לעכב שליחותו של הקב"ה, ולכן עזבם